

Ned. Bijbelgenootschap.

OPENBARE SAMENKOMST

op DONDERDAG 31 OCTOBER 1918, des
avonds 7 $\frac{1}{2}$ uur in de GROOTE KERK
TE LEEUWARDEN.

SPREKERS:

Ds. H. A. Leenmans te Harlingen.
OPENINGSWOORD.

Dr. G. A. Wumkes te Sneek.

REDE OVER

FRYSLÂN EN DE BIBEL.

(In de Friesche taal).

De Heer L. J. van Wijk te Amsterdam,
Secretaris van het Ned. Bijbelgenootschap,
SLOTWOORD.

MET MEDEWERKING VAN HET
-: EVANGELISCH KERKKOOR. :-

De Prov. Comm. v.h. N.B.G.,
Ds. H. A. LEENMANS, Voorzitter.
Ds. W. F. C. v. HELSDINGEN, Secr.

Electrische drukkerij C. C. Hoekstein, Leeuwarden.

by: 760

*Aan de Afdeelingen van het Ned. Bijb. Gen.
in Friesland.*

L. S.

Bij dezen noodigen we U uit op kosten van het Hoofdbestuur een tweetal afgevaardigden te zenden naar onze Jaarvergadering, die D.V. op den 31 October des middags 2 uur gehouden zal worden in het Oranje-Hotel te Leeuwarden, terwijl des avonds om 7¹/₂ uur een Openbare Samenkomst zal plaats hebben in de Groote Kerk, waar voor de Afgevaardigden plaatsen gereserveerd zullen worden.

Trouwe opkomst wordt U aanbevolen.

De Prov. Commissie,

H. A. LEENMANS, Voorz., Harlingen.

B. KLEIN WASSINK, Vice-Voorz., Leeuwarden.

W. F. C. v. HELSDINGEN, Secr., Augustinusga.

H. TE WINKEL, Nijehaske.

M. SMALLEGANGE, Sneek.

Vertegenwoordiger v.h. H.B.

S.v.p. Brood- en Vetkaarten niet vergeten.

AGENDUM MIDDAGVERGADERING.

1. Opening.
2. Vaststelling der Notulen.
3. Rede van den Heer L. J. VAN WIJK.
Onderwerpen van behandeling :
 - a. Wat door de Afd. in het belang van 't N.B.G. gedaan kan worden.
 - b. Wat de Prov. Commissie daarvoor doen kan.
4. Splitsing van afdeelingen en de financieele gevolgen daarvan.
5. Bestuursverkiezing.
6. Rondvraag.
7. Sluiting.

Fryslân en de Bibel

Rede hâlden op 31 Oktober 1918 yn 'e
Greate Tsjerke to Ljouwert troch

Dr. G. A. Wumkes

- Printe by A. J. Osinga - Easterdyk 58 - Snits -

760fr

760

Fryslân en de Bibel.

It is in teken fen nasjonale libbensbloei det yn 'e haedstêd fen Fryslân op in joun as dizze spritsen wirde mei yn de tael fen it „ald skier lân.”

Hwa hie foar inkelde jierren tinke kinnen, det op dizze 31e Oktober Fryske klanken rûzje scoenen binnen de mûrren fen in tsjerke, dy't wijd is troch de gouden oantinkens fen in great forline?

Faek like it, as laei de âlde Fryske mem op stjerren, as wier it grêf al dold. Mar dan bigounen wer ynienen de tsjustere eagen to gloerkjen en to glanzjen. Hja woe net dea. Hja woe hjarsels wêze. En dat wier in godlik rjucht, dêr't hja yn alle ienfâld for opkaem.

Sa is hjar mids de walmjende dize fen dizze ûnhure tiid nije fearkrêft yn 'e siel farre en wirt yn Fryslân wer bidden en psalm-songen, Skriftlêzen en preke yn de wettige tael fen it folk. Sa is it ek mooglik warden, det ik yn dizze gearkomste it wird fier oer

Fryslân en de Bibel.

Ik wol fjouwer fragen bianderje:

1. Ho is yn Fryslân de Bibel in folksboek warden?
2. Hwet hat Fryslân for de Bibel dien?
3. Hokker ynfloed hat de Bibel hawn op it Fryske folkslibben?
4. Hokker ropping moat noch neikomd wirde?

I. *Ho is yn Fryslân de Bibel in folksboek warden?*

De greate baenbrekkers op dit gebiet wierne de Ierske en Angelsaksyske kleasterlingen, ljue fen ynlike frommens en hege biskaving. Hjar ideael wier, it Fryske folkswêzen to kerstenjen. Hja kamen de Noardsé oer út hjar bolwirken fen kennisse en geleardens, dêr't boekerijen wierne mei hûnderten perkaminten, allegearre bibelboeken mei ûnbigryplik moaije letters en miniaturen.

Dizze mûntsen út de Benediktiner kleasters fen Brittanje hawwe de grounslaggen lein fen de Fryske tsjerke en skoalle. Hjar opperste lieder wier Bonifacius. Al syn brieven leverje it biwiis, det er wakker ophie mei de Heilige Skrift. Noch yn syn âlderdom skreau er oan in Ingelske biskop om it boek fen 'e Profeten, dat mei dúdlike letter skreaun wier; hy koe mei syn swakke eagen fyn skrift net sa goed mear lêze.

De Friezen smakke dat brea net. Hja sloegen de eale evangeeljeboade dea. Yn syn binaudens socht er noch hoede by it heilich boek. Mei swakke hân hâldde er it boppe de holle. De striidakse fen de heidenske Fries beuke it fearkrêftich per amint, oant it offer foel. De moardners leine bislach op syn gud, mar yn pleats fen goud, founen hja inkeld boeken. Men kin se noch sjên yn it kleaster Fulda.

Nei de moard gyng it evangeeljewirk troch. Der kamen nije sindlingen. Dy brochten nije bibelboeken mei. Dy boeken wierne net skreaun yn 'e Fryske, mar yn 'e Latynske tael. De Fryske lânstael lykwol laei de Christenprekers nei oan it hert. It wier eigentlik deselde sprake as it Ingelsk, allinnich spriek men it hwet oars út. En for it gemak wierne hja wend om de oersetting fen de Bibeltekst yn 'e folkstael op 'e kant fen 'e blêdside ef twisken de rigels boppe elts wird to skriuwen. Dat neamde men glos-sen. Dit binne al mei fen 'e âldste Fryske taeldokuminten.

It greate doel, dat de sindlingen by hjar wirk foar eagen stie, wier de ienheit, fen 'e Christlike tsjerke yn leare en organisaesje, yn oansluting mei de stoel fen Petrus, to bifoarderjen. Hja joegen hjar del ûnder it wird fen 'e Paus en brochten hjir de earetsjinst fen it Katholicisme, dat him altiten wûnder wit to jaen nei it folkslibben.

De tsjerke briek de igalens fen it deistich libben troch heech-tiden yn to fieren en op to bluisterjen mei alderlei plechtichheden.

De wike krige syn wijinge troch de Snein, de dei fen Christus' opstanning. Dan kaem de miente gear om de Mis by to wenjen. De pastoar droech oan it alter heal sjongend, heal lêzend fêste „perikopen“ út de Skrift foar. Rjuchts laei it Evangeeljeboek, lofts de Sindbrieven en de kersen baernden as in frjeonlike hilde oan it Wird. Op 'e twade Snein fen Advent waerd lêzen fen Jezus' yntochte yn Jeruzalem, tsjin Kriistiid Jesaja, foar Peaske Jeremia, op in oar stuit Paulus' brieven. En sa tsjuster koe de himel net wêze eft it Psalmboek wier by de hân.

Men docht de Middelleuske tsjerke ûnrjucht, as men hjar bitiget fen Skrift-forwaerleazing. Der is genôch lêzen en dien. Mar it hapere op ien punt: de miene man forstie it net, omdet er gjin Latyn leard hie. En sa koe de Skrift nea net folksboek wirde.

Yn dit tokoart bisocht de Tsjerke to foarsjên troch de byl-dende kinsten.

De greate ieu fen tsjerkebou en kleasterstifting, de trettjinde ieu, breek oan. It bigoun, as op in foarjiersdei yn 'e bosk, to knap-pen en to knopjen. De rûchste en wreedste ljue krigen in „ynslach.“ Do wierne hja for it goede. De ljeafde ta God waerd keninginne. En sa krige it ûnnoazelste terpke syn tsjerke ef kapelle, dêr't de heilige lampe baernde foar it alderheiligste en it krucifix op 'e alterstien stie. Op 'e wit mûrren fen dy godsgebouwen waerden taferielen skildere fen 'e wijde skiednis. Dêr't it pinsiel mar in plakje fine koe op pylder ef forwulft brocht it in ôfbylding oan fen Abrahams offer, fen Daniël yn 'e lieuwekûle, fen Jona en de fisk, ef fen Moazes dy't mei de stêf op 'e rotse slacht. Ek waerd yn hout ef stien de figuer fen Christus beitele. Tsjinoer it moarmeren boarstbyld fen Master Gysbert yn 'e Sint Marten to Boalsert kin men sa'n oerâld byldhouwrik sjên mei it Krystberntsje yn 'e krêbbe.

Dizze ôfbyldsels wierne de boeken fen de leken. *Fierder* doarst de heechtsjerkelike rjuchting fen Rome niet gean. Wol moasten op oarder fen Karlmanje de koarknapen it Ave Marije, it Pater Noster en it Symbolum leare, mar hy hie biswier om de heilige boeken yn 'e lâns-tael oan it folk to jaen. En wol skreaunen de mûntsen yn it kleaster flitich boeken oer, mei it bitinken, det in geestlike sûnder boeken in kriichsman is sûnder wapens, mar dizze wapens wierne fiersten to kostber for de mindere man.

Der briek lykwols in oare tiid oan. In machtige keninginne hâldde hjar yntocht yn West-Jerope. It wier de boekdrukkunst. As mei in toverslach brocht hja de Skrift by tûzenen ûnder it folk for in bytsje jild. Nou koe elts it heilich boek krije. En it stekt net nau, hofolle eksemplaren fen epistelen en evangeeljen yn 'e lêste helte fen 'e 15e ieu yn de tael fen it Leechlân hjar wei founen nei Fryslân. It folk waerd wekker út 'e dodde en iet fen it libbensbrea en dronk út 'e fonteynen fen Christus, sadet do't Luther syn manifest nei Rome slingere, dit wearklank foun yn tûzenen herten.

Keizer Karel bisocht in daem to smiten yn de nije floed en joech oan Fryslân in kettergerjucht, dat setele op 'e Kanslerije. It Regear wier tsjin elke foroaring fen 'e tsjerkelear. It reinde plakaten tsjin de kettters. Wé de man, dy't in Testemint fen Jakob van Liesveldt ef Adriaen van Bergen yn 'e hûs hie. Manich kear hat de boal foar de Kanslerij sokke boeken yn it iepenbier forbaernd. Mar de fonken makken it godlik fjûr nammensto gleoner. Yn 1533 wier Fryslân in lân fol ketterij. De Roomske earetsjinst rekke ûndermine. De kleasters rounen leech. To Ljouwert song men spotliedsjes op bycht en absoluesje. En do't yn 1580 ûnder lieding fen de Nassau's de Griffemearde religy op 'e troan kaem, joech de tsjerke in bibel yn hannen fen elts, dy't him hawwe woe. Fryslân krige nou syn eigen bibelprinterij ûnder bistjûr fen *Peter van Putte* to Harns. Jier op jier seagen dêr folio, kwarto en duo decimo-útjeften fen 'e H. Skrift en it Nije Testemint it ljocht (1580—1586). Dat wier de kroan op 'e Reformaesje. Sûnt bleau de Bibel folksboek for it Frysk Protestantisme.

II. *Hwet hat Fryslân for 'e Bibel dien?*

Do't it folksboek d'r wier, hawwe de geestlike liederes fen ús folk d'r hjar mei mannemacht op útlein om de kennis en de stúdzje fen 'e Skrift op peil to bringen. Dêrta stichten hja de Frjentsjeter hegeskoalle en oan dy hegeskoalle in faculteit fen godgeleardens. En dy faculteit hat twa ieuwen lang oan 'e spits stien fen it wittenskiplik Skriftûndersiik yn Nederlân.

De man, dy't dêr daelk for master opsloech wier *Johannes Drusius*. Hy hat 31 jier oan 'e Fryske akkedeemje les jown yn 'e Hebrieuske sprake en troch syn treflik ûnderwiis sels Sweedske,

Hongaerske, Poalske en Pommerske studinten nei Frjentsjer lokke. Op rikkemedaesje fen 'e Steaten Generael waard hy útnoege om for in nije bibeloersetting in útlizzing to jaen fen de swierste Skriftuerpleatsen yn it Alde Testemint en dêrby gebrûk to meitsjen fen de Chaldieuske, Grykske en Latynske fortaligen. For de ûntjowing fen 'e útlizkindige wittenskip yn 'e 16e ieu strekte syn ynfloed safier, det de stúdzje fen 'e grountekst allinkendewei boargerrjucht krige. Do't hy âlder bigoun to wirden, wierne de Steaten fen Fryslân d'r op út, noch by syn libben in opfolger to siikjen. Hja droegen Drusius op, ien fen syn bêste learlingen for it prefesterskip op to lieden. De útforkoarene wier de letter sa forneamde *Sixtinus Amama*, soan fen in Frjentsjeter architect. Alhowol dizze gelearde yn 'e opbloei fen syn libben forstoar, hat er yn syn koarte libben towei brocht, det in heel nei tiidrek for 'e Skriftstúdzje oanbriek. Achte men alear kennis fen Hebrieusk en Gryks bysaek, mei Amama waard it in eask dy talen to kennen. Syn earste rede liet daelk útkomme, det de Roomske tsjerke de Skriftútlizzing to leech sette en dêrtroch in bulte kwea broude. Yn syn *Cort Vertoogh* pleitte er for de easken fen in wittenskiplike oplieding fen de learaers. En dit joech sa'n yndruk, det de Fryske tsjerke it bislút naem, foartoan gjinien ta it examen for dominy ta to litten, dy't net foarsjoen wier fen in getúchskrift, det er de Hebrieuske en Grykske lessen mei frucht folge hie. De oare provinsjes hawwe dêrop itselde bislút nomd. It mocht Amama net barre oan 'e nije bibelfortaling mei to wirkjen, mar syn geest hat er wol lieding oan jown.

De man dy't it greatste oandiel yn 'e Steate-oersetting hawn hat, wier ek in Fries, en ien fen it efte skaei. Hwa ken net *Johannes Bogerman*, de kwekeling fen 'e Fryske Steaten, de stoere Calvinist, heech foreare, mar ek fûl forspein, de foarsitter fen 'e Dortske synode, de man dy't de Remonstranten de seal útboldere, de bychtfader fen prins Maurits, de Ljouwter dominy, dy't yn dizze tsjerke mei de greatste wolsprekkendheid it Evangeelje forkindige hat.

Ik frisselje in earekrânse om 'e holle fen dizze gelearde, dy't saun jier lang mei in swak gestel, it swiere wirk fen bibelfortalen waernomd hat. It greatste part fen it Alde Testemint kaem for syn rekken en hy brocht it er sa knap ôf, det er mar ien rop

oer wier, sels by de Remonstranten. Hysels leaude, de Steatefortaling scoe ivich brûkt wirde. De wierheit is, det gjin taelmonumint op ús folk sa'n ynfloed hawn hat en noch hat as dit wirk.

Fen 'e greate Frjentsjeter exegeten neam ik noch ien: *Kempe Vitringa*, in Ljouwter, dy't 42 jier lang de H. Skriften forklearre en de histoaryske methode dêrop tapasse hat. Syn Jesaja-útlizzing is troch heel Jerope bikend.

En nou nim ik in greate sprong.

Yn 1815 waard de Frjentsjeter akkedeemje de kroan fen 'e holle nomd troch hjar to forleegjen ta Athenaeum. Do klipte feitelik hjar deadsklok. Mar yn datselde jier waard it Nederlânsk Bibelgenoatskip oprjuchte, dêr't Fryslân daelk de skouders mei ûnder sette. De gouverneur baron van Sytsama die de foarstap en de hele Fryske adel folge. De Fryske edelman baron van Heemstra wier fen 1850 oant 1859 foarsitter. En it mei my noch tinke út myn bernejierren, ho't yn 'e Jouster ôfdieling de jierlikse opwekjende rede in gebeurtenis wier. De earste sprekkers fen it lân waerden dêrta útnoege. De foarsitter Jhr. Vegelin van Claerbergen, lid fen 'e Earste Keamer, siet dan mei syn hele húshâlding en personeel yn it gestoelte. Nei ôfrin wier it great miel op Herema State. De oare deis waard for it Genoatskipswirk in kollekte hâlden lâns de huzen. En noch stiet yn Nederlân, hwet it tal leden en biginstigers oanbilanget, Fryslân boppeoan. Mocht it sa bliuwe, hwent dêrmei hanthavenje wy ús bêste tradysjes út 'e 17e ieu, do't wy noch in akkedeemje hiene.

III. *Hokker ynfloed hat de Bibel hawn op it Fryske folkslibben?*

In boek as de Heilige Skrift lit de minsken en de maetskippij net lyk as se binne. Dat boek hat in mûle dy't ropt, hannen dy't om hjar hinne slaen, foetten dy't hjar reppe oer it ierdryk, wjukken dy't fleane as de wyn. It Fryske folkswêzen, dat yn 'e groun in stik Germaensk heidendom wier, is troch de Geest, dy't fen dit boek útgyng, alhiel omkeard.

Der mei yn 'e Middelieuwen in poarsje sleur en ûnkinde wêst ha ûnder ús folk, mar dêr wierne do like goed as nou echte godsbern, dy't sûnder it Godswird net libje koene, dy't mei hjar tinken en fielen rêst founen bleat by de Skrift.

Yn 'e 13e ieu waeide in mystike wyn oer it lân. Nei de siel

wei to sinken yn 'e ivige ljeafde fen God, mei it ynderlik ear de himelske harmonijen to fornimmen fen 'e Ljochtstêd, dat wier de heechste genade. En it boek, dat klank joech oan itjinge men siels-ynlik ûnderfoun, wier it Heechliet fen Salomo. Abt Siardus út it Begaerder kleaster hearde dêr it heimich flústerjen yn fen syn himelske breugeman.

Sa wier om 1530 hinne de Iepenbiering fen Johannes it libbene boek. Do't trije jier oanien in stirtstjêr as in driiggjende roede oan 'e loft kaem to stean, sloech de deaskrik de ljue om it hert. It sizzen wier: de himelske Rjuchter stie foar 'e doar, de lêste ûre scoe slaen. De gelovigen lykwols trillen fen langstme nei it himelske Syon, dat delkomme scoe út 'e wolken. Hja sieten as Noach yn 'e arke en stjûrden troch it hele lân manifesten yn de sprake fen Johannes' profetysk boek. Hiel Fryslân wier oerstjûr. It waerd klearebare revolúsje. De Syonisten bistoarmen Aldekleaster en rôpen de Messiaenske ieu út.

Mei de yntocht fen it Calvinisme waerd de Romeinerbrief it boek. Dêr smeide Bogerman syn skerpste wapens tsjin de Remonstranten út. It njoggende kapittel fen dy brief wier for him as mei fjûr skreaun. Hele boeken oer ien sa'n haedstik seagen hjir it ljocht, echt theologewirk.

Mar ek de miene man waerd gewaer, det de Skrift in libben boek wier. Alderearst yn 'e lâns wetten. De Fryske wetten hawwe de doop ûndergien fen it Skriftwird. Hja binne myldere troch de wet fen Moazes en it Evangeelje fen Christus. Ut mannige kêt sprekt de humane geest dy't opkaem for swakken en warleazen, for wezen en widdowen. Sa fordwoun njunkelytsen de bloedwrake. De slavernij waerd ôfskaft. It bygelove mindere. In geest fen barmhertigens woun fjild.

Ek ûndergiene de nocht en wille fen it folk de ynfloed fen it Christendom. De wylde âld-Germaenske natúrfeesten waerden forboun mei de heechtiden fen 'e tsjerke. It Maitiidsfeest waerd festeljoun, as de bern mei de foekepot lâns de burren rounen. De hilde oan 'e Maeijekeninginne waerd oerbrocht op de hillige godsfaem Marije. Mei alle staesje droech men hjar byld nei de Syonsberch by Dokkum. Dêr offerê men hjar flacks en waeks en it folk wist to sizzen: „Us ljeave frouwe fen ten Berge hat al sa ljeaf flacks as jern.”

En dan wier dêr de twade Kriistdei. Dy neamden de âlde Friezen Sint Steffen nei de earste Christenmartelder. Yn 'e heidenske tiid stie dy dei yn forbân mei de jacht. Noch ieuwen letter bigroetten inoar de Friezen mei de rop:

Goe moarn!

Sint Steffens hoarn!

Troch de Skrift rekken hja bikend mei de man, dy't syn bloed joech for de saek fen Christus. Hja plichten to sizzen: Jister is Christus op ierde geboaren, det hjoed Sint Steffen geboaren wirde scoe yn 'e himel. En ta syn eare songen hja it lietke:

De hillige Sint Steffen,
Dy mylde Godes druut
Jerúslim to dy poarte
Sa gyng m' him stieten uut.
Ma smiet him mei ien flinststien
Dat flesk al fen syn bien.
Daerom komt Sinte Steffensdei
Dy Krystmoarn nou al sa nei.

En as ik it oer Sint Steffen haw, mei ik net forswije, det troch de Skrift hûnderten bibelske nammen yn ús femyljelibben opnomd binne. Mar de Friezen wierne Fryskernôch om dy âld Hebrieuske en Grykske nammen in Frysk karakter to jaen. Sa waerd Stephanus, Steffen; Maria, Marije; Mattheus, Tewes; Bartolomeus, Mewes; Jeremia, Meije; Andreas, Anders.

Ek sit ús tael fol skilderachtige sizwizen, dy't hjar ûntstean tankje oan 'e Bibelske skiednis. Fen immen dy't oan 'e slinger rekke en earm en forroaid wer thús kaem sei men: „Hy is mei it heechliet fen Salomon útgien en mei de klaechlieten fen Jeremijas thús komd.” Dy't in wente op in rûge en ûngediene menear forliet joech men nei: „Hy is dêr útroun as Lot út Sodom.” Fen in sûndaer dy't syn libben bigoun to betterjen, sei men fol hope: „Saul scil noch wol ris Paul wirde.” Fen immen dy't flink kredyt hie en safolle jild krije koe as er woe, sei men: „Hy hat de keninginne fen Scheba ta syn frjeonen.”

In hopen fen dy sizwizen binne troch it sliten fen 'e tael weirekke en bihearre foar goed ta it forline. Ik wol my dan ek net tolang mei it forstoarne ophâlde. In Christen-Fries is gjin man fen jister, mar fen hjoed en moarn. En dan binne d'r hjoed de dei tûzenen wiere Christenen twisken Starum en Dokkum, dy't

God tankje, det yn hjar libben de Heilige Skrift in plak krige hat as it middel ta de Himelske forlossing en it lok fen Gods bern. Dêr is gjin plakje sa lyts yn Fryslân eft dêr binne minsken to finen, dy't de Jordaen mear ljeavje as de Rhijn, dy't better thús binne yn Jeruzalem as yn Amsterdam, dy't de psalmen fen David heger achtsje as de krante en dy't de geest fen profeten en apostels as bitrouder Liedsman rekkenje as de geest fen 'e noutiid.

Fierders wiis ik op ús skoallen mei de bibel, op ús tsjerken dêr't eltse Snein in Skriftgedeelte grounslach is fen de preek, op ús Christlik forieningslibben, op ús Sneinskoallen.

Mar genôch.

Lyk as de groun fen ús mieden de sinneskyn en de rein fen 'e himel yndronken hawwe sa hat it Fryske folkswêzen de Skrift yn him opnomd. Dy twa binne net mear to skieden.

Ek dejingen, dy't dêr net fen witte wolle, hawwe der mear oan to tankjen as hja sels formoedzje. De bleke man oan it krús sjocht hjarren mei syn djippe eagen like frjeonlik oan as de oaren. En dit is in biwezen saek, as yn ús lanskouwen in nije maitiid fen Christlik libben him ûntjaen scil, lyk as yn 'e dagen fen Reformaesje en Réveil, dan scil dat net bûten de Skriften fen Ald en Nij Testament omgean, mar scil de Geest fen God wer oanstjûre op it Gouden Boek.

IV. *Hokker ropping moat noch neikomd wirde?*

Dêr binne yet tûzenen yn Fryslân, dy't noch noait fen binnen in tsjerke sjoen ha en noch noait yn in bibel lêzen hawwe. Hja witte noch fen Bethlehems kribbe noch fen Golgotha's krús. Hja kenne gjin Heit yn 'e himel en gjin Forlosser fen sûnde en skuld.

For dy ûnkinde is alderlei reden. Opfieding en tiidgeest dogge folle. De 19e ieu wier de ieu fen kâld materialisme. It wier in geestlik earme ieu. Ek de tsjerken hawwe skuld. Hja tarden tofolle op it âlde en kamen yn alles efterop. Hja hiene each noch for de sosjale noch for de nasjonale floeden yn 'e maetskippij.

Sont it Weener Kongres yn 1815 de kaert fen Jerope op in bretale, domdryste en eigenwillige menear forknippte, liet de machtige nasjonaliteitbeweging hjar weagens brûzje oer Finlân en Poalen, Ierlân en de Oekraïne, it Flaemske lân en Súd-Afrika.

Ek it Fryske bloed koe gjin rêst fine en it scil gjin rêst ha oant it him sels is. En sa binne ek ûnder uzes opstien fen dy bodders en striders, dy't de sieden fen in nij Fryskeigen libben útstruid hawwe. Ik tink oan prefester Wassenbergh en syn learlingen, oan de Halbertsma's, oan Harmen Sytstra en Waling Dykstra. Ik tink ek oan de aksje fen it Christlik Frysk Selskip, dat wer de forbining oandoarst fen it heilige en nasjonale.

Der is yn de wei fen it nasjonalisme in bulte to birikken. Waling Dykstra hat it ús leard. Dizze stoere Stânfries hat mear as tritich winters oanien alle doarpen en steden fen Fryslân ofreizge mei syn Winterjounenocht om syn skôgings oer it libben en de maetskippij, de godstsjinst en de sedelikheid oan de man to bringen. Syn frjeon Oebele Stellingwerf die mei syn helpers fen desgeliken yn it Frysk Folksbled. En hja bitsjinnen hjar fen de *Fryske* tael. En troch dy tael sloech it yn. Sa waerden hja de foarboaden fen de greate sosjale biweging ûnder ús folk. Det Fryslân hjoeddeis it meast demokratyske stik groun is fen heel Nederlân, komt net it minst troch de ynfloed fen 'e folkstael.

En nou siz ik, lit ús it ek sa ris bisiikje mei de H. Skrift en it Evangeelje.

Dêr binne tûzenen Friezen, dy wolle gjin gewoane bibel mear keapje. For hjarren hat de Steate-oersetting ôfdien. De agint fen it Nederlânske Bibelgenoatskip, dy't hûs oan hûs oangiet, kin by hjarren wol trochgean. Mar lit er yn syn tas ris meinimme in N. Testemint yn 'e tael fen master Gysbert en de Halbertsma's en dan ris komme yn Grou en Jirnsum, yn Stiens en Warten en yn al dy ynfryske doarpen, ik meitsje my sterk, det it by heapen forkoft wirdt, lyk as yn 'e dagen fen 'e Reformaesje.

Och, wierne wy mar sa fier! Laei de oersetting mar klear. Hwent dêr komt al danich fraech nei. En it tij moat net forrinne.

Ik tink ek oan ús lânsljue om utens. De Friezen binne útfeaners. Dat is de ynfloed fen 'e sé. It salt fen de Noardsé priket hjar. Nou sitte hja froch de hele wrâld hinne, en hja binne noch sa ras-echt, det hjar tinzen geane altiten wer nei it heitelân. Hja sitte by hûnderten yn 'e Oekraïne, al sont in pear ieuwen, Friezen fen âld Mennist bloed, dy't noch allegearre de ynhiemske nammen fen Douwe en Wybe, fen Freerk en Tsjerk drage en as in inkel-denien noch ris yn Fryslân komt, dan pylgert er nei it monumint

fen Minne Simens yn Wytmarsum. Ek sitte der oan 'e iggen fen 'e Niagara en yn 'e binnenlannen fen Java en Michigan, yn it gleone Indië en yn it fiere Súd-Afrika. Yn Grand Rapids binne mear as tritich Fryske studinten, dy't mei hjar foarman prefester Schoolland de Fryske biweging folgje en ús tiidskriften lêze. It greatste part fen dizze Friezen binne ynlik godstsjinstich, hjar foarâlden binne om it gelove om utens tein en de bern en bernsbarn binne trouwe lêzers fen 'e Heilige Skrift. En hofolle scoene net it alderjeafst dy Skrift lêze yn de sprake fen it âlde heitelân? Ik wit, det men yn Grand Rapids mei langstme sit to wachtsjen op de Fryske bibeloersetting.

Mar hwa scil dit greate en kostbere wirk ûndernimme?

Scille de tsjerken it dwaen?

Mar wy witte wol, dy binne der net for klear. Hja binne net ienriedich genôch. Hja steane ek fiersten to fier ôf fen it Fryske nasjonalisme.

Scil it provinsiael Regear it dwaen? Mar dêrfor is de Steat to neutrael. Dat koe wol yn 1618 net yn 1918.

Scille dan partikulieren it dwaen? Mar dêr is gjin útjower yn heel Nederlân, dy't dat oandoart. It giet boppe syn krêft.

Ik wit mar ien lichem, dat it útfiere kin en dêr't it ek thús heart. It is it Nederlânske Bibelgenoatskip. En ik wit ek mar ien Selskip, dat der for klear is om de fortaling to leverjen. Dat is it Christlik Selskip for Fryske tael- en Skriftekennisse. As dy beide lichems d'r de skouders ûnder sette, dan komt it klear binnen fiif jier. En de tiid is d'r ryp for.

Dêrom freegje wy: Help ús!

Wy wachtsje derop. En wy bitrouwe, it scil ús jown wirde. De mannen stean klear om oan it wirk to gean. Hja scille hjar opmeitsje en troch de Skrift bouwe oan in geestliker, ynderlik sterker Fryslân.

Sjuch, dizze ropping moat noch neikomd wirde. Myn winsk is, det it barre mei yn it gelove, dat sprekt út de wirden fen it Lutherliet:

Gods wird bliuwt fêst al de ieuwen lâns,
Wit nea fen fâl noch wiken,
Rydboskje o Satan for syn glâns
Dy wachtet stûf biswiken!

